

ványainak sokratesi «beszélgetésében»; valójában azonban az osztály szellemi képességeivel számoló tanártól függ, hogy mily remek magaslatoakra tudja fölvezetni osztályát lépésről lépésre. És ebben rejlik az a művészet, amelyben a legképzettebb tanár is kiélheti magát, magához méltó feladatot talál, kárpótlást kaphat az elvont tudomány teljességének hiányaért. Tekintse minden tanítási óráját *műalkotásnak*, amelyből a lehető legmagasabb eredményt kell kialakítania! A tudományára vagy tudására legbüszkébb tanár is az alkotás, az alkotó öröm pszichológiai élményét élheti át egy-egy pompásan elgondolt és levezetett óra sikerében, az óra felépítésének esztétikai és tudományos alkotómunkájában, és abban a boldog, mélyen tanári élményben, amely az osztály, az egész osztály, húsznegyven-hatvan ifjú lélek megértése nyomán sugárzik ki a szemekből, — és amelyben a felekkel bíbelődő jogásznak sohase lehet része!

Tévedés volna azt képzelni, hogy ilyen élményi órát akármilyen sekélyes képzettségű tanár meg tud valósítani. Igazából tanítani csak az képes, aki maga is tud, és a tanulók hallatlanul finom érzékkel érzik meg a tanár tudását vagy bizonytalanságát. A magas képzettség semmiesetre sem válik hátrányára a tanításnak, feltéve, hogy a tudós tanárban megvan a pedagógiai alázat az óra és az osztály előtt. Ha pedig ez megvan, akkor nem fogja szégyennek és süllýedésnek tartani a leszállást a tanulókhoz. Meg kell törni azt az előítéletet, amely épen legképzettebb tanárjelöltjeinket elriasztja a tanári munkától és más pályákra vonja. A középiskolának szüksége van kiválóan képzett tanárokat, és ezekre a tanárookra magukhoz méltó hivatás vár — megint csak annak a tanártípusnak a kialakításában, szaporításában, amelyről az imént szólottunk.

MAKAY GUSZTAV.

*Mennyiségi és minőségi anyagvizsgálat az I–IV. o. latin nyelvből**

Jelen tanulmányomat Tettamanti Béla vizsgálatai tették időszerűvé, amelyeket a német nyelvre vonatkozólag végzett a III., IV. és V. osztályban.** Az ő kutatásának alapötlete az volt, hogy szótárt állított össze az olvasmányokban előforduló szavakból, s tudottnak vette azokat, amelyek legalább kétszer előfordulnak. Ilyenformán a három osztályban kb. 1800 különböző szóból álló szóvagyonhoz jutott, amit *néha* tudnak a három osztályt elvégzett tanulók. Elméletben tovább fűzve a számítást, oda következett, hogy a VIII. osztályt elvégzett tanuló kb. 3000-nyi szóvagyon birtokában van. Bár most a továbbiak nem tartoznak szorosan ide, megemlítem, hogy szókincsvizsgálataiban azt találta, hogy a tanulóknak kb. 6000 szóra volna szüksége, hogy az iskolában kitűzött célt, az előbeszédben való kifejezés-készséget bírja. Érdemes ezen elgondolkodni!

* (Hogyan viszonylik az I–IV. osztályos latin ny. oktatásban *feldolgozott* anyag a valóban *elsajátított* ismeretekhez?)

** A szókincs szerepe a nyelvtanításban. Szeged, 1943.

Hozzátette Tettamanti, hogy ez a vizsgálat pusztán *elméleti*, a tankönyv adatai szerint való, s *nem lát módot arra, hogy ezt gyakorlatilag is vizsgálhassuk.*

Én az anyagvizsgálatnak erre a módjára nem gondoltam, mivel évek óta éppen a másik módját csináltam a nélkül, hogy gondoltam volna a pusztán elméletben elvégzett ill. elvégezhető anyag ezirányú felhasználására. Az alagút két oldalán dolgoztunk egymás tudta nélkül s úgy látom, működésünk úgy egészíti ki egymást, mint a pénz két oldala: *egy pénzdarab két arculattal.*

Magát az *anyagvizsgálat* kifejezést — tudtommal — először és egyedül én használtam és használom, s ezzel a terminussal Tettamanti Béla vizsgálatait *mennyiségi anyagvizsgálatnak* nevezném.

A régi iskolában nem is volt szükség anyagvizsgálatra. Egy-egy osztálynak a létszáma volt kb. 25 tanuló, ebből jeles 5—6, jó 10—12, elégs.: 4 erősebb, 4 gyengébb, ez a 26 kitett egy osztálylétszámot. Aki a követelményeket nem bírta, az elbukott, 4—6 tanuló, az egészhez képest kicsi szám. Mióta az iskola tömeg-iskola lett, a tanulók száma megnőtt; nem a jókéval, hanem a gyöngékkel, az eredménytelenség *tömegjelenség* lett: és most nem azt nézzük, hogy a tömeg mit nem tud, hogy megtanítsuk nekik, hanem előírt követelményeink vannak, amiket elméletben meg kell tanítani a tanulóknak. Az elemi iskolákban egész más a helyzet. Anyagvizsgálatra tehát azért van most már multhatatlanul szükség, mert *csak tüzetes anyagvizsgálat birtokában tudunk olyan mennyiségű anyagot kiszabni elvégzésre a tanulóknak*, amit az valóban el is tud végezni. Ellenkező esetben mit csodálkozunk azon, hogy a tanuló is alkalmazza a Többet ésszel, mint erővel közmondást és élelmesen fondorlathoz fordul ott, ahol szellemi erőiből megélni nem tud, viszont meg kell élnie!

Éppen ezért ha a multban nem is lett volna szükség erre, a *nevelő-oktatás* idejében még nagyobb fontossággal kiabál felénk. Üres frázis lesz minden erkölcsi ráhatás a tanulóra, ha napról-napra a másikéről kell leírnia a feladatokat, ha olyan nehézségek elé kerül, amik túlhaladják *értelmi és akarati* erőit.

Ezek a gondolatok, a nevelő-iskola szellemében való őszinte aggodalom a magyar tanuló-ifjú töretlen jelleméért, hitéért: ez pattantotta ki belőlem az anyagvizsgálat gondolatát, ez adott erőt, hitet, hogy ez a munkát legalább egy töredék-részben végezni tudtam úgy, hogy négy év óta szinte minden percben ez volt a lelkem gyújtópontjában, mindenütt, nem csak az iskolában.

Tanító eljárásomban azt tartottam szem előtt, hogy minden anyagról, mindenről, ami az óráimon történik, jegyzésem legyen. Ezt úgy valósítottam meg, hogy az óra végén jegyzőkönyvet vetünk fel minden óráról. Kettős célt szolgált ez: egyrészt az órának kitűnő, praktikus összefoglalásául szolgált; másrészt nekem bizonyosság volt arra, hogy bármi legyen is tanításaimnak, tanulásunknak eredménye, teljesen ellenőrizhető és kézbevehető lesz ezúton az az anyag, amit valójában elvégeztem, eltanítottam. Mert azt hiszem, hogy mindnyájan egyet értünk abban, hogy lecke-feladás és elta-

nítás között van különbség. A gyermek és a tananyag synoptikus vizsgálata nélkül, vagyis anyagvizsgálat nélkül meg nem állapítható a terhelés és csak találgatás. A latinra vonatkozólag azt mondom, hogy hegyek kerültek az átlagtanuló vállaira az idők folyamán, s ezért vesztettünk el minden mértéket az osztály nagyrésztére vonatkozólag.

A minőségi anyagvizsgálatok közül felidézek néhány adatot.

A szavakra vonatkozólag: 10 szóból (30-szor elolvasva) csak alig kettőt tud az átlagtanuló.

A nyelvtanra vonatkozólag: IN URBIBUS CLARIS. Kidolgozta 39 tanuló kb. 1—6 perc alatt.

Csak 10 tanulóé jó.

AD COMITES FIDOS, csak 5 tanulóé jó. (Előtte 33 esetben gyakoroltuk, leírtuk a diáriumba és karban).

...i tövűek. (Eredm.: = 0.)

Majd tesztpróbát csináltam.

Tesztpróba.

	IV.	V.	VIII.
A) dies novus	4	20	31
haustus meus	14	16	27
nomen clarum	19	20	48
rex fortis	11	19	21
manus dextra	8	16	45
mons altus	3	8	26
B) homo audax	4	23(8)	13(7)
casus gravis	43	33	24
res gesta	3	2	6
gens inimica	1	33	5
strepitus magnus	2	35	36
tempus meum	8	35	34
	81	161	116 hiba
	32 t.	30 t.	26 t.

Sokat tett ki az i-tövű melléknév. Mégis legkevesebb a IV. o. hibája. Osztályonként 2, 3 és 4 hiba esik egy tanulóra. De érdemes meggondolni, hogy milyen az arány, ha a jelesek hibátlanul vagy csak csekély hibával oldották meg a feladatot. Ez esetben a gyengékre az jön ki, hogy a declinációkból keveset tudnak még a VIII.-ban is. Mi történjék tehát az osztály kétharmadával? Megbuktassuk? Talán éppen ezeket kellene tanítani, mi meg követelményeinket azokhoz szabjuk, akik szinte maguktól is megtanulnák a nyelvet! Ezeknek nem kell iskola!!!

Igeragozás. Írásban ragoztunk egészen: (vagy úgy, hogy csak az idő első személyét kellett kiírni.)

11 I. coni.-ós, 8 II. coni.-ós, 20 III. coni.-ós, 5 IV. coni.-ós és 9 szenvedő, ill. álsz. ígét. Egyes időkkel együtt 85 ige szerepel a feljegyzett anyagban.

Ezenkívül 8 ige pass. inf.-ait, 4 ige igenév-alakjait, 5 ige inf.-ait kellett leírni.

Szóban: 6 I. coni.-ós, 3 II. coni.-ós, 5 III. coni.-ós, 5 IV. coni.-ós, 2 álsz. és 6 rh. ige szerepel.

A kísérleten négy ígét ragozott a IV., V. és VIII. o.

A tesztpróba eredményét most táblázatban nem közlöm. Ez összefoglalásban úgy fest, hogy (I. coni.-ós ígénél)

a VIII. osztályban	78	32
az V. osztályban	91 hibával dolgozott	30 tanuló.
a IV. osztályban	95	26

Ugyanilyen arányú a II., III., IV. coni.-ós ígénél is a hibás megoldás.

Nyugodtan mondhatjuk tehát ugyanazt, amit már a declinációknál az osztályokra vonatkozólag elmondtunk.

Syntaxis. A syntaxisra vonatkozólag szükségesnek tartom előrebocsátani a következőket:

Kellene először csinálni egy mennyiségi anyagvizsgálatot arról az anyagról, ami most a Pírchala-nyelvtanban van. Meg kell gondolni, hogy kb. csak terminus technicus (gen. part. abl. loci stb.) van 40. Itt a III. o.-os tanulónak magát a jelentést és az alkalmazást kellene megtanulnia. Az eltérésekre megjegyzendő ige vagy melléknév a legtöbbször van kb. 10, amelynek hangalakját és jelentését kellene tudnia a tanulónak. Ehhez még hozzávehetünk rengeteg egyéb ígét, melléknévet, végül mindegyikre egy példát, ennek a szavait sem tudja általában az átlagtanuló.

Meg lehet ezt tanulni?

Kitenne ez egy egész évi latin anyagot, amely kitöltené az óraszámokat a nélkül, hogy egy sornyi latin szöveget, egy olvasmányra való szót el tudnánk végezni (378 új szó a III. o. olv.-ban!)

De minden nyelvtani ténynek a szemléleti anyaga az olvasmány, a mondat, még az anyanyelvben is.

S ehhez még hozzá kell venni azt is, hogy mindezekről a magyar a nyelvtan keretén belül nem hallott semmit. Nem akarok kitérni arra, hogy a határozók a magyar nyelven belül is milyen problémája a nyelvtannak. Arra akarok rámutatni, hogy nem lehet bűnül felróni a gyengébb tanulónak, ha nem tud valami szintaktikai jelenséget. Éretlen még ahhoz a III.-os tanuló. Meg kell várni, míg hozzáérik az anyaghoz. Lassan, fokozatosan haladtam, gondos, lelkiismeretes munkával tartottam kezem a tanulók lelki ütőerén, hogy sok ne legyen: szó, olvasmány és nyelvtan.

A *syntaxisból elvégzett anyag*. III. o.-ban 22 nyelvtani szerkezetet tanultunk. IV. o.-ban 14 nyelvtani szerkezetet tanultunk.

III.-ban 38 szerk.-t használtunk. IV.-ben 60-at.

a) Ha az olvasmányban nem fordult elő valamilyen ny.-tani szerkezet, akkor nem tanultuk, az alapismereteket kivéve (I.- II. o.) Hiszen régiségtani ismereteket is csak a szöveg kapcsán lehet tanítani, a nyelvtant is így.

b) A IV. o.-os anyaggal, vagyis a mondattannal könnyen voltam, u. i. az utóidejű mondatokra, a kij. al. és tárgyi bm.-okra vonatkozó tudnivalókat már előbb, a III. o.-ban a magyar kapcsán megtanulták. A CONSECUTIO TEMPORUM oly magasan haladja meg a mai tanuló szellemi szintjét, hogy lehetetlen tanítani. Arról nem is beszélve, hogy melyik magyar nyelvtan tanítja az idejűséget és a bm.-okat idejűség szerint? Az idejűség a magyar nyt. egyik

legnehezebben tanítható pontja, s ha a nyelvtan többi részét nem tudják, hogyan tudnák ezt? Már a határozókat is idejűség szerint kellene tanítani. De a magyar nyelvtanon és tanításának problémáin keresztülslunk.

AZ. OLVASMÁNYOK.

Mindenki tisztában van azzal, hogy fordításhoz pusztán szótanulással is lehetne jutni. Nem tudom eléggé hangsúlyozni, hogy milyen gondot fordítottam a szótanulásra. A következőket bocsátom előre:

Az Utasítás előírja, hogy a szavakat az olvasmánnyal kapcsolatban kell tanítani. A végzett anyagvizsgálattal kapcsolatban rádöbentem arra, hogy milyen nehézségeket okoz az átlagtanulónak magának a HANGALAKnak a megtanulása (30-szor). Ha azt akarom, hogy fordítás közben a tanuló a nyelvtani vgy egyéb összefüggésre figyelhessen, akkor minél több egyéb ismeretlent ki kell kapcsolni a szövegből, de leginkább a legnagyobb tehertételt: a hangalakot és jelentést. Ne felejtjük el, hogy a szónak van

hangképe,

alapjelentése,

átvitt értelme (csak mondatban: megnyir)

szóhangulata,

gyökbeli összefüggése,

a mondatban való jelentése,

nem is beszélve arról, hogy a névszóknál, mellékneveknél a declinatio-beli hovatartozás, igéknél a törzsalak. Ez újabb négy fontos adottság, amit a hibateljesítmények miatt külön kell megtanulni.

Addig nem vetődhetett fel az, hogy a szövegben tanuljuk-e a szavakat, amíg a hangalak tanulhatósága előtttem nem állott. Addig csak a jelentésre gondoltam magam is. Csak a hangkép és alapjelentés megtanulása után lehet szó arról, hogy a szavakat úgy gyakoroljuk az olvasmány kapcsán, hogy bizonyos „Geläufigkeit” érlelődjék ki a szavaknál. Meg kell vizsgálni: a VIII. o.-ban kiírva a szavakat jeles tanulókkal: olyan jelentéseket írnak ki, mindig mást és mást, hogy alig ismerünk rá a szavakra. A németben is szótározásra van szükség!

Azzal, hogy magam írtam ki a szavakat a 4 év folyamán, elértem a következőket:

a) Most összeszámolhatom őket, tudom, hogy mi fordult elő, mi nem;

b) nem kellett a tanulónak otthon a hosszas és hibás szótározást végeznie.

c) Tökéletes és hibátlan prozódiaival és hangsúllyal begyakorolhattam az iskolában velük úgy, hogy az otthoni tanulásnál, már az írásképp láttára a hangkép is megjelent a tanuló tudatában.

d) Tanuló-jóakarata nem került megoldhatatlan nehézségek elé, csak éppen tanulnia kellett szavakat.

e) Az olvasást sosem tanítottam, mégis a leghibátlanabbul olvasnak.

* * *

Csak az olvasmányokra vonatkozólag pedig az a mondanivalóm: tekintve, hogy anyagfelépítésünk hibás a magyarral kapcsolatban, az elemzést kikapcsoltam. Hogy ezt hogyan oldottam meg, nem tudom most megmagyarázni.

* * *

Szavak. Az olvasmányi és szóanyag összeállítása a következő:

A p-, r-, s-szel kezdődő 40 szóból tesztpróbát csináltam három budapesti intézet IV. osztályában, egy V. o.-ban, és két intézet három VIII. o.-ában.

* * *

Összefoglaló (százalékos) eredmény:

*1.) gimn. 30 t. Jeles: 12, jó: 15, elégséges: 7, elégtelen: —.

483! Arány: 40.2 %.

2.) gimn. 42 t. Jeles: 4, jó: 13, elégséges: 27, elégtelen: 1.

254! Arány: 15 %.

(Leszámítva a nem tanultakat: 21 %)

3.) gimn. 43 t. Jeles: 4, jó: 14, elégséges: 21, elégtelen 4.

430! Arány: 25, ill. 31 %.

4.) gimn. V. o. 27 t. Jeles: 5, jó: 6, elégséges: 9, elégtelen 7. Idegenből 5 t.

400! Arány: 36 %.

5.) gimn. VIII/b. 27 t. Jeles: 7, jó: 8, elégséges: 11, elégtelen 1.

564! Arány: 52 %.

6.) gimn. VIII/a. 32 t. Jeles: 8, jó: 9, elégséges: 18, elégtelen: —.

631! Arány: 49.3 %.

7.) gimn. VIII. o. 32 t. Jeles: 7, jó: 13, elégséges: 14, elégtelen 1.

742! Arány: 53 %.

Ezen az eredményen igazán érdemes elgondolkozni. Azt mondtam, hogy szótárunkban szerepel 1520 kiírt szó. Azt is mondtam, hogy mennyi gonddal gyakoroltgattuk a szavakat, és mégis csak 40 %-os eredményt értem el. Ez azt jelenti, hogy tanítványaim az 1520 szóból alig 600 szót tudnak biztosan, ezt is csak passzív szókincs gyanánt. Ez azt jelenti, hogy az 513 megtartott latin órán mindig csak egyet sajátítottak el. De ha a jelesek számára felszámítunk egy bizonyos százalékot, mondjuk csak 10 %-ot, akkor a gyengék számára alig 450 vagy még ennél is kevesebb szó marad. Mít lehet ezzel csinálni?

De a VIII. osztályt figyelembe véve a legjobb 53 %-kal, — és az alsó 4 osztályban tanult szavakból, — mindössze 760 szót kapok. Itt is a jelesek leszámítva alig 600 szó jut a gyengékre.

* Az én osztályom.

Ha most tovább viszem a számítást következtetve, és figyelembe véve a felső osztályokban is előforduló szavakat, újabb 800 szót vennék hozzá. Mindent összevetve azt gondolom, hogy a jelesekre kb. 1100—1200 szó jut, míg a gyengébbekre kb. 800—900 a VIII. osztályban.

Megjegyzem, hogy a jelesekre vonatkozó számítást tartom rossz- az elégségesekre vonatkozót jóindulatúnak. T. i. az újabb sok anyag a tanuló gyenge állapotát csak rontja. A zuhanyként fellépő sok hiány, amit még a mellett tudottnak veszünk is és így nem ismételgetjük alaposan, még a félig tudottak megrögződését, kikristá-

lyosodását is meggátolja. Nagy kaosz lesz a tanuló fejében nyelvtanban, szókincsben, fordítási anyagban egyaránt. A végén nem tudunk olyat feladni a gyenge tanulónak, amit meg tudna csinálni.

Olyan megállapítások ezek, melyek hihetetlenek, s csak azért tudjuk, azért vagyunk kénytelenek elhinni, **MERT A GYAKORLAT EZT IGAZOLJA!** Vagy nem erről tanúskodik **KEMENES ILLÉS**-nek a Kat. Tanáregyesületben elhangzott előadása? „A tanulók szó-kincse kicsiny és bizonytalan, nyelvtani tudásuk hiányos, gyakorlatlanok.” — mondja.

Az átlagtanulók száma. És talán olyan kicsi ez a szám, hogy nem érdemes rá figyelmet fordítani?

Az egyik bp.-i gimnázium Évkönyv így beszél:

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
jeles	1	1	3,1	2,3	6,7	5,5	2,3	5,8
jó	7	8	7,6	5,3	9,10	9,8	4,4	4,6
elégséges	30	16	27,22	26,31	21,20	29,28	22,7	22,16
elégtelen	8	8	7,7	9,5	5,4	3,5	—,4	3,4
kitünő	—	1	1	—	—	3	2	10
jeles	—	1	1	—	5	1	2	2
jó	11	11	10	7	9	5	7	13
elégséges	53	31	23	23	16	22	38	42
elégtelen	33	18	25	12	11	15	10	6

A tanuló lelkében irtózatossá rombolást visz végbe az a tudat, hogy feladatát nem tudja megoldani, hiányai vannak abban a világban, amit birtokolnia kellene. Az önállóság, a felelősségérzet, a vállalni merés nem az öntudatban, hanem a felületességben nyilvánul meg benne, s 8 hosszú éven át csak a **MINDERWERTIG-KEITSGEFÜHL** fejlődhet ki lelkében.

Csodálkozunk-e azoz, ha nem tud önálló, öntudatos egyén lenni, és a felelősségérzet, az, hogy ő egyéniség és súlya van, nem tud benne kifejlődni...?

Tulajdonképpen teljes képet és helyes képet akkor kaphatnánk, ha külön vizsgálnánk meg a jelesek, a jók és külön csak az elégségesek teljesítményeit, ill. tudását. Akkor tudnánk csak reálisan anyagot kiszabni az iskolára ill. az osztályra. Most tkp. olyanokat tanítunk, akik maguktól is tudnak tanulni, akiknek pedig valóban szükségük van a tanításra akár értelmi, akár akarati erejük nélkül, azokat elhanyagoljuk, kivetjük őket, támogatás helyett lenyomjuk ismét: az osztály felét.

En nagyon meg vagyok elégedve az eredménnyemmel. Ugy látszik, a leggondosabb tanító eljárás is csak ezt az eredményt hozza. Elfogadom a magyar átlagtanuló tanuló-egyéniességét olyannak, amilyennek találtam; hangsúlyoznom kell, hogy gyenge tanuló-akaratával együtt. Ennek kiküszöbölésére az iratást találtam alkalmasnak, és azt, hogy a kezdeti nehézségeket kiküszöböltem.

Az egyik szerzetesiskola Évkönyvében arról ír, hogy a tanulók a felsőbb osztályban elidegenedtek tanáraiktól, iskolájuktól. Nagyon sok esetben magam is tapasztaltam ezt. Ezért nem a tanulmányok-

ban elért eredményt tartom tanításaimban elért sikernek, hanem azt, hogy sikerült osztályomat *konstruktívnak* megtartanom.

Hogy így tanulmányban milyen eredményt tudtak felmutatni, az már mintha egy kicsit felülről is jönne!

Tóth Pál László.

A Szegedi Pedagógiai Szeminárium

Az évek óta dúló és napjainkban egyre fokozódó háború közepén, mikor lét és nem lét kérdése forog kockán, jogosan felmerülhet a kérdés, szabad-e, lehet-e, célravezető-e messze, a jövőbe tekintő tervekkel foglalkozni. Nem volna-e jobb megvárni a békeidők csendes, nyugodt napjait. Hisz talán az ilyen vagy ehhez hasonló tervek megvalósítására az akkori légkör sokkal alkalmasabb volna.

Ezzel szemben nem győzöm hangoztatni, hogy a háború nemcsak, hogy akadálya nem lehet éppen a mi munkánknak, hanem inkább serkentőleg kell, hogy hasson. A háború legfeljebb módosíthatja elgondolásainkat. Akik esetleg a háborút állítják, mint elháríthatatlan akadályt a Szegedi Pedagógiai Szeminárium megvalósítása elé, azok a béke „csendes, nyugodt” éveiben is találnának olyan tetszetős érveket, amelyekkel munkánkat akadályoznák. Mindezekről eltekintve ki tudja, mikor jön el az a „béke”, amely az álmódosók szeme előtt lebeg. A fegyverek elcsitultával is rohan tovább az élet. Az élet mozgás, az élet küzdelem. Elő kell készülnünk a békeidők nemzetépítő munkájára. Magunk választotta hivatásunkkal együtt jár, hogy a messze jövőbe kell tekintenünk. A pedagógusnak legalább évtizedekben kell gondolkoznia. A körülöttünk rohangáló emberekhez hasonlóan magánéletünkben talán mi is megtehetjük, esetleg kényszerítve is vagyunk rá, hogy napokban, vagy hetekben kell gondolkoznunk. Azonban midőn nemzetnevelési kérdéseket vizsgálunk, tárgyalunk, fel kell emelkednünk, előre kell tekintenünk, előre a jövőbe. Meg kell látnunk a magyarság sorskérdéseit, problémáit. Fel kell készülnünk, hogy tanítványainkat, kikre a jövő problémáinak megoldásai várnak, elő tudjuk készíteni.

Amennyiben elfogadjuk azt a megállapítást, hogy békében kell készülni a háborúra, úgy magunkévá kell tennünk azt is, hogy a háborúban kell készülni a békére is. Az iskolákban a jövőnek dolgozunk, a magyar jövő körvonalait kell kialakítanunk a magyar ifjúság lelkében.

Legfőbb feladatunk ma még inkább, mint valaha mindennek előtt magyarnak lenni. Nem üres külsőségekben, hangzatos szavakban kell ennek kifejezésre jutnia. Utolsó idegszálunkat is át kell hatnia magyarságunknak. Cselekedetünkben kell kifejezésre jutnia.

Évszázadokon át, legtöbbször idegen fej gondolkodott helyettünk. Idegen szellemiségek hatása alá kerültünk. Ma ismét a magunk lábán állunk, azon is akarunk járni. A magunk fejével akarunk gondolkozni és e szerint cselekedni. Mindenre nevelni kell nemzetünket. Ez a mi feladatunk. Mienk, akik ennek az ellenkező